הרב מרדכי גרוס
יו"ר וועדת מהדרין, תנובה

חידושים בסדרי ההשגחה למהדרין *

א. פתיחה
ב. מהות הגדרת "מהדרין"
ג. "בהמה שהורה בה חכם"
ד. גדרי "יוצא ונכנס" ומשגיח צמוד
ה. אחריותם של רבנים נותני כשרות
ו. חלב עכו"ם וחומרתו
ז. חלב שנחלב ע"י מחללי שבת
ח. שינוי המציאות לא מאפשר להתיר איסורים
ט. פיקוח באמצעות מצלמה הוא בגדר ידיעה ברורה ומוחלטת
י. דעת מרן הגרי"ש אלישיב בעניין המצלמות
יא. המצלמות מסייעות גם להציל מחילולי שבת
יב. שימוש במצלמות במחלבות בחו"ל
יג. נכון לחשוש לכל דבר הקשור בכשרות

א. פתיחה

בדברים דלהלן נעסוק בעניין שהתחדש בשנים האחרונות בנושא השגחה על חליבת עכו"ם, הן במחלבות שהבעלים הם ישראלים והחולבים הם גויים, כגון קיבוצים ומושבים, הן במחלבות השייכות לגויים והחולבים בהם הם גויים. החידוש המרכזי הוא הפיקוח באמצעות מצלמות, שבעזרתן אפשר לפקח על חליבת הפרות. המצלמות מתעדות את מה שקורה במקום במשך 24 שעות, ומי שצופה בצילומים ובתיעוד רואה את כל מה שהתרחש, לכל פרטיו, כפי שנפרט בהמשך.

לפני שנדון בנושא לכשעצמו, ראוי להקדים: האמת היא, שבענייני כשרות בהם אנו עוסקים כבר הרבה שנים, מי ימלל את הפחד והמורא שעולה על ראשם של הרבנים שמנפיקים תעודת כשרות המעידה על עניינם של מאכלים, כפי שחז"ל אומרים: "לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנום פתוחה לו מתחתיו" (סנהדרין ז.).

נושא כשרות החלב בפרט הוא נושא מורכב, אך מכיוון שאנחנו, הרבנים החברים בוועדת מהדרין תנובה, משתתפים כל חודש וחודש, זה שנים רבות, בישיבה קבועה שדנים ומלבנים בה את כל פרטי ההלכה, שמנו בטחוננו בה' יתברך, שיתן לנו סייעתא דשמיא.

ב. מהות הגדרת "מהדרין"

ברור שהדקדוק במאכלות אסורות חייב להיות בהקפדה גדולה. כתוב בזוהר הקדוש (ויקרא מא:), שאם ח"ו אדם נכשל במאכל אסור אז נפשו ורוחו נפגמים, והביא השל"ה הק' את דבריו

* נערך מתוך דברים שנישאו בעל-פה בכנס כשרות החלב של ועדת מהדרין תנובה, שהתקיים בירושלים בניסן תשע"ב.

(שער האותיות אות ק). הדברים אמורים לאו דווקא באיסור דאורייתא; גם חלב שנחלב ע"י גוי, שאיסורו הוא מדרבנן, נכלל בכלל זה, ואם נכשלים בכך ח"ו אז הנפש והרוח נפגמים.

הדברים נכונים בפרט כשמדובר על הכשר שסומכים עליו בני תורה, תינוקות של בית רבן, בחורי ישיבה, אברכים, ועמלי תורה - אנשים שמדקדקים בקלה וחמורה. הגמרא (חולין מד:) אומרת, שיש דברים שמצד הדין הם מותרים, אבל אדם חשוב, תלמיד חכם, "שאני"[1]. כך כתוב גם במסכת שבת (נא:), וכפי שכתוב בתשובות דברי יוסף בס"ב, "אדם חשוב, מן הדין יש לו להחמיר ולנהוג לפנים משורת הדין".

אם כן, חובה על הרבנים המכשירים, בתנובה ובכל מפעל מזון, לדאוג שהמוצרים לא יהיו אפילו בגדר של "בעל נפש יחמיר על עצמו", כי הכלל הוא: מוצר שיש בו דין ש"בעל נפש יחמיר על עצמו" או "שומר נפשו ירחק מזה" לא נכלל בקטגוריה של מהדרין. במהדרין לא סומכים על אומדנות או על חזקת "אומן לא מריע אומנותיה". כמו כן, דברים שמותרים מטעם הפסד מרובה אין מקומם במהדרין, וכמו שכתב החתם סופר (אי"ח סי' סה) שגם דבר שמותר בהפסד מרובה, צריך להודיע אותו לקונה, ואם לא מודיע אותו לקונה אולי הוא מקח טעות שחוזר.

ג. "בהמה שהורה בה חכם"

כהקדמה לעניין הטכני של אופן השימוש במצלמות, אותו נפרט בהמשך, ראוי להזכיר את הנאמר ביחזקאל (פרק ד פס' יד):"נבילה וטריפה לא אכלתי מנעורי ועד עתה, ולא בא בפי בשר פגול". על כך דורשת הגמרא (חולין לז:), "נבילה וטריפה לא אכלתי מנעורי - שלא אכלתי בשר כוס כוס מעולם", כלומר הוא לא אכל בהמה שנשחטה רק בגלל שהיתה מסוכנת[2], "ולא בא בפי בשר פגול - שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם", דהיינו "שנולד בה ספק והוצרך לשאול לחכם להתירו" (רש"י שם). דין אכילת בהמה מסוכנת נפסק להלכה בשו"ע בשני מקומות (יו"ד סי' ז סע' יג; סי' קטז סע' ז), בהם פסק ש"המדקדקים מחמירים על עצמם שלא לאכלה". הרמ"א (שם) מוסיף, שכמו כן "בהמה שהורה בה חכם מסברא, ולא נמצא הדין בפירוש שהיא מותרת, בעל נפש לא יאכל ממנה"[3].

יש שהעירו, שהשגחה על ידי מצלמות היא בגדר "בהמה שהורה בה חכם", אולם לפסק שפסקנו, **שמצלמות הן בגדר "חלב שרואהו ישראל"** (כפי שנפרט), אין שייכות לעניין זה. "בהמה שהורה בה חכם" היא בהמה שבאים לשאול באופן מיוחד על פרט זה או אחר, והרב פוסק בזה. בנדון שלנו, החלטת וועדת מהדרין בעניין המצלמות זו הכרעה כללית, **שהמצלמות נחשבות כ"רואהו ישראל"**, וממילא זה לא שייך לעניין "בעל נפש יחמיר על עצמו" בבהמה שהורה בה חכם.

ד. גדרי "יוצא ונכנס" ומשגיח צמוד

לצערנו, בנושא הכשרות, יש שמתנהגים שלא כראוי ויכולים לגרום למכשולים. לכן יש צורך במערך של משגיחים יר"ש, שבאמת מקיימים את אשר הם אמורים לעשות.

---

1. ע"ש בתוספות רא"ש (ד"ה וכיון): "תימה, אם כל אדם אסור לאכול מבהמה שהורה בה חכם א"כ מאי רבותיה דיחזקאל? וי"ל דנאה והגון לכל תלמידי חכמים להתהלך בעקבי הצדיקים הראשונים שלא לפרוץ מה שגדרו עצמם, ומ"מ איסורא ליכא, והיינו רבותיה דיחזקאל שנתרחק מן הכיעור".
2. רש"י (ד"ה כוס): "כוס כוס - שחוט שחוט שלא תמות, לפי שמסוכנת היא".
3. יש להעיר, שבדיקות שונות הנעשות בבהמות, כגון "ניתוח היפוך קיבה" או ניתוח קיסרי, אינן שייכות לגדר "בהמה שהורה בה חכם".

כידוע, לפעמים נצרך משגיח צמוד, לפעמים די ב"יוצא ונכנס". הגמרא אומרת (ע"ז סא:) שכאשר עושים יין ע"י גוי, לא די בשתי חותמות, אלא צריך שיראו את הגוי כל הזמן, מה שנקרא "משגיח צמוד", וכך פסק השו"ע (יו"ד סי' קלא סע' א). לדעת רבים מן האחרונים, כל המוצרים שנעשים במקומות של גויים צריך בהם משגיח צמוד, כמו שהזכרון יהודה (ח"א סי' קלח) כותב בנוגע לקמח לעשיית מצות, שצריך בו משגיח צמוד, וכמו שהלבושי מרדכי (יו"ד תליתאה סי' ז) כותב בעניין ייצור שוקולד, שצריך בו משגיח צמוד. כלומר, ההחלטה אם צריך משגיח צמוד או די ב"יוצא ונכנס" מחייבת תמיד שיקול דעת.

את דין "יוצא ונכנס" מצינו בשו"ע בכמה מקומות (יו"ד סי' סט סע' י; סי' קטו סע' א; סי' קיח סע' י; סי' קל סע' ח ברמ"א; ועוד). צריך הרבה יישוב הדעת מהו הגדר של "יוצא ונכנס", והאריכו בזה כבר פוסקי דורנו: בעל האגרות משה (יו"ד ח"ג סי' ח, ח"ד סי' א) ובעל המנחת יצחק (ח"ג סי' עה). ידועים דברי התוספות בחולין (ג: ד"ה בודק), שגם במקומות שמועיל יוצא ונכנס אצל גוי, ישראל שאינו שומר תורה ומצוות והוא בגדר מומר, דינו חמור יותר. והאריכו האחרונים, שמחמת זה התעשיינים שפורקים עול תורה ומצוות דינם חמור יותר, וכבר עסק בזה הבית יצחק (קונטרס אחרון יו"ד סי' כג אות ב). כמו שכבר דיבר בזה ה"בית יצחק" בתשובה בקונטרס אחרון ביורה דעה סימן קכ"ג.

ה. אחריותם של רבנים נותני כשרות

כל זה באשר למשגיח "יוצא ונכנס" לעומת משגיח צמוד, אך הדברים נכונים גם לעניין הרבנים נותני הכשרות. יש רבנים שהם רק בגדר "יוצא ונכנס", ויש רבנים שהם, כמעט "לא יוצא ולא נכנס", וכל פיקוחם מתבצע, כביכול, בשלט רחוק. הם מכירים את המפעלים דרך הפקסים, וכך הם מקבלים את הידיעות על הנעשה במפעל.

צריך לדעת, שגם באופנים בהם מספיק שמשגיחים יהיו בגדר "יוצא ונכנס", הרי הרבנים, המעניקים את הכשרות, לא די שיהיו על בסיס "יוצא ונכנס". הרב צריך להיות כמשגיח צמוד; הוא צריך לבקר במקום, להיות מעורה בכל, להיות במקום כפי מספר הפעמים הדרוש. בועדת מהדרין יש מעלה, שרבני הוועדה מתאספים בקביעות ודנים בכל הפרטים. ההתעסקות של חברי ועדת מהדרין בענייני הכשרות אינה בגדר של "יוצא ונכנס", אלא בגדר של השגחה צמודה.

הגמרא (ע"ז מ:) אומרת: "אמר רב ששת: וכן לכהן החשוד למכור תרומה לשם חולין, לפניו הוא דאסור, אבל הבא מן האוצר ומן ההפתק ומן הסלולה - מותר, אירתותי מירתת סבר שמעי ביה רבנן ומפסדו ליה מינאי". הגמרא מציינת שהנקודה של הפחד וההרתעה, "אירתותי מירתת", מקורו ב"שמעי ביה רבנן". לכן, הרבנים צריכים לפעול ללא התחשבות; זה לא עניין של רחמנות. אם הרבנים מוצאים איזה חסרון ופגם בהשגחה על הכשרות - הם צריכים להכריע בזה, כי אחרת אין "אירתותי מירתת" מחשש ש"שמעיה ביה רבנן". כידוע, היו הרבה גאונים בעבר, שנתנו כשרות רק אם בעל המפעל היה אדם נאמן. היום כמובן אי אפשר לעמוד בזה, אבל על כל פנים יש הכרח, כמו שאמרנו, שהרב לא יהיה רק בגדר "יוצא ונכנס", אלא מודע לכל הנעשה ויהיה תקיף בדעתו.

ו. חלב עכו"ם וחומרתו

בחלב שנחלב ע"י גוי ואין ישראל רואהו, צריך להחמיר. נזכיר את יסודות הדין, על מנת להבין את ההמשך. הגמרא (ע"ז לה:) אומרת שחז"ל גזרו שאסור לשתות חלב עכו"ם כאשר אין ישראל רואהו, שמא יערב בו חלב טמא. מי שח"ו שתה במזיד חלב עכו"ם, רח"ל, כתב הרמב"ם (הל' מאכ"א פ"ג הט"ו) ש"מכין אותו מכת מרדות", ככל איסור דרבנן. גם בשוגג, אע"פ שידועה לכולם דעת נתיבות

המשפט (סי' רלד סק"ג) שכל שוגג באיסור דרבנן לא צריך כפרה, אבל מכל מקום בחלב עכו"ם מפורש הדבר, שגם אם בשוגג נכשלים צריך כפרה.

כידוע, נחלקו גדולי הפוסקים האם האיסור נמדד תמיד בזיקה לחשש שמא יערב חלב טמא, או שהוא עומד בפני עצמו. למשל, כאשר אין בעיר בהמה טמאה, אין, לכאורה, מקום לחשש, שכן לגוי אין חלב טמא. הרדב"ז (ח"ד סי' עה), סובר שבאופן כזה יהיה מותר לשתות את החלב, הואיל והחשש לעירוב חלב טמא לא קיים. מקרה נוסף הוא כאשר חלב טמא יותר יקר מחלב טהור, שאז החשש לערבוב החלב פוחת. הפרי חדש (יו"ד סי' קטו סק"ו) מיקל גם במקרה כזה.

הלכה למעשה קיימא לן, כפי שכתבו האחרונים, כדעת מהר"י ברונא הקדמון, שכתב (סי' עח) בשם רבינו יונה, שכיוון שגזירת חלב עכו"ם נגזרה במניין, לכן למרות שבטל הטעם - הגזירה לא בטלה והאיסור בעינו. ידועה התשובה התקיפה של מרן החתם סופר זי"ע (יו"ד סי' קז), שנוקט כך לעיקר, ולדעתו לאחר שאיסור זה נאסר במניין, אף אם מן הדין היה מקום להתיר, אין להקל בגלל סיבות של יוקר החלב או שאין חלב טמא בעיר.

מעניין כי בשנת תקע"ד חתמו שמונה מהרבנים החשובים שהיו באותה תקופה בירושלים על חומרה של חלב ושל גבינה שלא ראהו ישראל בזמן החליבה (הובא ברוח חיים לר' חיים פלאג'י, יו"ד סי' קטו). הרדב"ז כותב בנוגע לחומרת חלב עכו"ם "חייב לתת כל ממונו עד שימצא דבר היתר" (ח"ד סי' קמה), כי זה כלול בלאו של לא תסור. ר' חיים פלאג'י (תוכחת חיים פרשת שמיני) פירש את הפסוק "אם יהיו חטאיכם כשנים" כך: היו תקופות שחטאי ישראל, רח"ל, היו בבשר שאינו כשר כ"שני", אדום, אבל בזמנו הבעיה היתה בבחינת "כשלג ילבינו", דהיינו החטאים היו בחלק הלבן, בחלב עכו"ם. ידועים גם דברי ה"תשובה מאהבה" באריכות בפתיחה לחלק א', שאין לסמוך על כך שאין דבר טמא בעדר.

כדאי להזכיר את המעשה הידוע של ה"חקרי לב", שבתו הביאה לפניו חלב עז כאשר היא, הבת, נכחה בזמן החליבה. יום אחד הוא שאל, "למה אני לא רואה את החלב? למה היום לא הביאו לי חלב, האם העיזים נגמרו?" אמרו לו: "הביאו את החלב". ושוב אמר, "אני לא ראיתי את החלב". עד מהרה התברר שבאותו זמן באמת הבת היתה עסוקה, ולא הייתה נוכחת במשך כל זמן החליבה. אמר ה"חקרי לב", שזה מה שהגמרא אומרת, "חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו", שאם חלב גוי ולא יהודי, אז "אין ישראל רואהו", עיניים טהורות כמו אלה של ה"חקרי לב" לא רואות שהביאו לו את החלב.

למדנו, איפוא, כמה העניין של חלב עכו"ם חמור. והאריכו בספרים הקדושים, שחלב עכו"ם פוגם בענייני אמונה, כפי שכותב ערוך השולחן (יו"ד סי' קטו סע' ו), שאם ח"ו נכשלים בחלב עכו"ם אז נופלים לשאר מכשולות, וכפי שהאריך החתם סופר רבות בדרשותיו. וכשם שהגמרא (יומא לט.) אומרת על מי שנכשל ח"ו במאכלות האסורות, "ולא תטמאו בהם ונטמתם בם, אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם" (לשון רש"י: "מטמטמת - אוטמת וסותמת מכל חכמה") - כן הדבר אם נכשלים, ח"ו, בחלב עכו"ם.

ז. חלב שנחלב ע"י מחללי שבת

האם חלב של מחללי שבת, רח"ל, מומרים, נחשב בכלל חלב עכו"ם? אמנם ידועה דעת ר' שלמה קלוגר (שו"ת טוב טעם ודעת תליתאה, ח"ב סי' טז), הסובר, שמומר כלול גם כן באיסור כמו בישול ופת עכו"ם, אך מצד עיקר הדין קיי"ל, שחלב של מחללי שבת לא נאסר מצד חלב עכו"ם.

אמנם, למעשה אין זה משנה, כיוון שגם אם החלב אינו בכלל חלב עכו"ם, "חיישינן לאחלופיה" חל על חלב זה וחוששים שיחליף. כלומר, כפי שקיבלנו ממרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכפי שכתב ב"קובץ תשובות", חלב שנעשה במקום של מחללי שבת, והגוי חולב אותו, לא דנים את החלב כדין נמצא בבית ישראל[4], כי 'בית ישראל' פירושו דין נאמנות, דהיינו שהגוי חושש להחליף את החלב כיון שהוא בבית ישראל, אבל כאן אין נאמנות כיון שהגוי לא מירתת ואינו חושש להחליף. ממילא בעניין זה אנחנו צריכים את ההשגחה והפיקוח כדי שלא יחול עליו דין של חלב עכו"ם.

ח. שינוי המציאות לא מאפשר להתיר איסורים

נושא המצלמות ותוקפם ההלכתי ארוך מאד, ונעסוק בכך על קצה המזלג. נשאלת השאלה, האם יש דברים שבעצם היו אסורים ומחמת השתנות המציאות מכל מיני סיבות, אפשר להתיר? ככלל, אנחנו לא מתירים, גם באופנים שיש שינוי מציאות וכיוצ"ב. עם זאת, יש מקרים בהם שינוי המציאות משנה את הדין, ואביא מספר דוגמאות כדי להמחיש את הדברים.

המשנה בכלאים (פרק ט משנה ב) אומרת: "השיריים והכלך אין בהם משום כלאיים, אבל אסורות משום מראית העין". שיריים וכלך הם מינים של משי, והם אסורים משום מראית עין מפני שלא הכירו את המושג משי, וחשבו שמשי זה צמר. כך גם פוסק הרמב"ם להלכה (הל' כלאיים פ"י ה"א). אבל הברטנורא אומר בפירוש המשנה:

"ומפני שלא היו מצויין ביניהם לא היו מכירים בהן ואתי לאחלופי הלכך אסורים מפני מראית העין. אבל האידנא שהמשי מצוי בינינו והכל יודעים ומכירים בו אין אסור שום מין של משי בצמר או בפשתים".

וכך נפסק להלכה בשו"ע (יו"ד סי' רחצ סע' א), שהיום מותר ללבוש קנבוס, דהיינו משי עם צמר: "והאידנא משי מצוי בינינו והכל מכירים בו, לפיכך אין בו משום מראית העין ומותר עם הצמר ועם הפשתן". נמצינו למדים, שהדבר אמנם נאסר מדין המשנה, אבל משעה שחל שינוי במציאות, ממילא הותר הדבר.

דוגמא נוספת עוסקת בחרש. חרש שאינו שומע, קבעו המשנה והפוסקים, דינו כשוטה. בזמננו, ובדורות שלפנינו, הצליחו בכל מיני אופנים ללמד חרשים לתקשר עם סביבתם. גם בזה יש מקום לומר - וכבר האריכו גדולי האחרונים בתשובותיהם - שהסיבה לדינו של החרש היא משום שלא הצליחו להביא לכך שידבר, אבל בזמננו, שהמצב השתנה, איך אפשר לומר שהחרש דינו כשוטה?!

כן הדבר גם בנושא העגונות: מן הדין, אי אפשר להסיק מכך שנעדר לא התקשר כשהוא נמצא במקום רחוק, שהוא נפטר. כיום, כשיש טלפון, מכשירים ניידים ואמצעי קשר נוספים, יש מקום לדון בכל מקרה.

הוא הדין לגבי הנולד לשמונה חודשים. הגמרא (שבת קלה.) אומרת ש"הרי הוא כאבן", אבל במציאות שלנו, בעקבות התפתחות הרפואה, אי אפשר להחיל עליו את הכלל "הרי הוא כאבן", והנולדים לשמונה חודשים - חיים. במקרה זה חל הכלל שכתב החזו"א (יו"ד סי' קנה סק"ד, אבה"ע סי' קטו סק"ד), ש"נשתנו הטבעים".

נביא עוד דוגמא, מדיני אבלות רח"ל. אבל שנמצא במקום רחוק ורוצה להגיע ולהצטרף לשאר

4. "היה חולב בביתו וישראל יושב מבחוץ, אם ידוע שאין לו דבר טמא בעדרו, מותר, אפילו אין הישראל יכול לראותו בשעה שהוא חולב" (שו"ע יו"ד סי' קטו סע' א).

האבלים, לא יכול להצטרף ולמנות את שבעת ימי האבל על פי האבלים האחרים. הפוסקים דנו מה הגדר של "רחוק" - שיעור יום אחד, עשר פרסאות, וכו'. היום אפשר עם רכבת או מטוס להגיע ממרחקים גדולים, ואם כן ברור שההגדרה משתנה. אמנם, כאן יש מקום להגיד שהשינוי לא התרחש במציאות, כי לא כתוב בהלכה "עשר פרסאות", אלא הגדרה כללית, "מקום קרוב ומקום רחוק". לכן האידנא, במציאות ימינו, גם מקום רחוק נחשב למקום קרוב.

מאידך, יש דוגמא מובהקת לכך ששינוי המציאות אינו מתיר איסורים. מינקת אסורה להתחתן לאחר שבעלה נפטר עד שיעברו כ"ד חודש, כיוון שהיא מינקת כ"ד חודש, ואם היא תתחתן, הבעל החדש לא ידאג לה. בזמננו, כמעט ואין כאלו שמניקות כ"ד חודש, אבל מכל מקום הסיקו הפוסקים, שאע"פ שאין היום מניקות כ"ד חודש, מינקת אסורה להתחתן כ"ד חודש. כך כותב החתם סופר בכמה תשובות (אבה"ע ח"א סי' ל, לב, להּ; ח"ב סי' קכז), ולשונו היא "מאן ספין ומאן חשוב למיעקר תקנתא דרבנן", דהיינו, אע"פ שאין מניקות כ"ד חודש, מכל מקום, אומר החת"ס, מי יכול לעקור תקנתא דרבנן? החת"ס אומר "כתבתי לסכור פה דוברי שקר", וכמו שכותב ערוך השולחן (אבה"ע סי' יג סע' ל), "והמפקפק על דבריהם מעיד על עצמו שאינו מאמין בתורה שבעל פה אם כי יבוש מלהגיד זה בפה מלא".

ט. פיקוח באמצעות מצלמה הוא בגדר ידיעה ברורה ומוחלטת

אמנם, לכל הדיון על שינוי המציאות אין שום שייכות לנושא המצלמות, שכן ההתייחסות ההלכתית לכך אינה בנויה על ההיתרים האלו. כשמתבוננים בצילומים ובתיעוד, רואים באופן רצוף את כל מה שנעשה ברפת, 24 שעות ביממה. אין זה משנה אם יתבוננו בצילומים אחרי זמן ולאו דווקא ב"זמן אמת", שכן גם משגיח לא תמיד מצוי מההתחלה. בהשגחה על הגוי אין דין של 'התבוננות', וכאשר יש את ה"ישראל רואהו" וממילא יש את ה"מירתת".

בדקנו פעמים רבות הן את המקומות בהם מותקנות המצלמות והן את מקומות ההשגחה של המשגיח, ולפני מה שבדקנו, לא שייך לזייף בתיעוד המצלמות; כל זיוף מתגלה. כלומר, פיקוח באמצעות מצלמה הוא בגדר **ידיעה ברורה ומוחלטת** ע"י המשגיח שנמצא במקום, בודק את הצילומים ורואה את הדברים באופן ברור.

כמובן, צריכים להעמיד את המצלמות בכל המקומות. למשל, צריך לדעת ולוודא, כמו שאומר הרמ"א (יו"ד סי' קטו סע' א), שבתחילת החליבה אין בכלים חלב עכו"ם. את ההוכחה הברורה אנחנו רואים במצלמה: ניתן לראות איך מנקים את הדוד ורק אחר כך מכניסים לתוכו את החלב. על ידי המצלמות רואים את כל הנעשה ברפת, מתחילתו עד סופו, עד העברת החלב למשאית. בדרך כלל מותקנות בכל מקום שמונה עד עשר מצלמות, כמדומני. יש מקומות שהדברים מגיעים עד לכדי עשרים מצלמות. כלומר, כל התהליך כולו מפוקח: זו לא ידיעה, לא אומדנא ולא מירתת, אלא רואים את הכל באופן ברור.

אע"פ שהמצלמות מוכיחות באופן ברור כיצד נעשה כל התהליך, מרישא ועד גמירא, מכל מקום הסדירו עפ"י דעת פוסקי הדור, גדולי ההוראה, שמפעם לפעם יהיה נוכח גם משגיח במחלבות.

י. דעת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בעניין המצלמות

דיברתי כמה פעמים עם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בעניין המצלמות. בפעם ראשונה הוא אמר לי את המילים האלו: "זה ישראל רואהו, אז הוא רואה". אין דין שהעיניים יהיו צופות בחלב עצמו. אם

היינו עוסקים בהלכות עדות, אולי יש מקום לדבר על גדרים אחרים החלים על עדות; אבל בנדון שלנו, לא נדרשת עדות של הישראל, אלא ראייה, וע"י מצלמות הדבר נחשב שהוא רואה.

יא. המצלמות מסייעות גם להציל מחילולי שבת

לשימוש במצלמות יש יתרונות נוספים, למשל: המצלמות מסייעות להציל מחילולי שבת. בצילומי המצלמה אפשר לוודא שרק גויים עבדו בשבת. אם רואים יהודי שרק נוגע ומתקן משהו, מיד הוא מתועד במצלמה, ומאותה מחלבה בה נחשף הדבר לא יוצא שום חלב במוצאי שבת. וכבר היו דברים מעולם, שנפסלו טונות של חלב בגלל חשש שנתגלה בזכות המצלמות.

בעצם, המצלמות ממלאות את מקום המשגיחים. משגיח מסתובב בין הרפתות ולעיתים נעלם ממנו, באופן טבעי, בעקבות אירוע כזה או אחר. המצלמה, שלא כמו המשגיח, מצלמת כל הזמן ומנציחה בצורה רציפה כל רגע ורגע; הכל מתועד. למעשה, מצלמה היא כמו משגיח כפול ומשולש. כפי שאמרנו, הדבר נכון לגבי חליבת גוי, וכן הדבר לעניין שבת: באמצעות המצלמות אנחנו בטוחים שאין שום חשש של חלב שנחלב בחילול שבת.

יב. שימוש במצלמות במחלבות בחו"ל

שאלו אותנו מהרבה קהילות בעולם, ולאחרונה מאחת הקהילות בארה"ב, האם אפשר להתקין מצלמות במקום משגיחים. ענינו להם, שח"ו להתקין מצלמות, מפני שהמצלמות אינן עומדות בפני עצמן, והמכשול יהיה גדול: אלו שרוצים להתקין מצלמות צריכים להשתמש בטכנאים ובידע שרכשו אנשי תנובה, ושרכשו הרבנים האחראים על הכשרות, כדי לדעת איך להתקין, באיזה מקום, באיזה אופן וכיצד בודקים זאת. לכן, אין להתקין מצלמות בדעלמא.

יג. נכון לחשוש לכל דבר הקשור בכשרות

זכורני לפני שמונה עשרה שנה, בזמן שהחלטנו לעשות שחיטה בחו"ל, פניתי למרן ראש הישיבה הרב שך זצ"ל והתייעצתי איתו על זה. הוא אמר לי, אם תבין ותווכח שאפשר לעשות שחיטה כהלכתה בחו"ל - תעשה, אבל תתייעץ עם מרן הרב אלישיב זצ"ל. מילאתי אחר עצתו, נסעתי ודיברתי איתו על כל פרטי השחיטה מתחילה ועד סוף, והוא אמר: "בסדר, אפשר, תעשה, תסע". בתקופה ההיא עוד לא היו וועדות כשרות למהדרין ששחטו בחו"ל - חוץ מהבשר של הרבנות הראשית - ובאו אל הרב שך מוועדות הכשרות והוציאו עלינו לעז, שבחו"ל אי אפשר לעשות שחיטה כשרה, והשחיטות שאנחנו עושים זה נבילות וטריפות וכו'. באו גם למרן הרב אלישיב, שביקש לשמוע את דעתי על דברי המערערים. פרטתי לו למה אין אחיזה לדבריהם, ולאחר ששמע ושקל את כל הדברים, אמר לי: "אתה יכול לצאת לחו"ל, אפשר לעשות שחיטה מהדרין חלק גם בחו"ל". וכך הווה.

עשינו כך במשך שנה-שנתיים, ואחר כך יצאו ועדות כשרות שונות ושחטו גם הן בחו"ל. היום, רוב הבשר שאנחנו אוכלים הוא מבשר חו"ל. ללמדנו, שכל דבר חדשני, כלל ישראל חוששים לזה, ובאמת צריכים לחשוש לזה. הרגשות העדינים של כלל ישראל לחשוש בכל הקשור לכשרות הם נוכנים. אמנם, כפי שפירטנו והסברנו, בנושא המצלמות אין חשש, כי הוא לא נבנה על אומדנות או על "מירתת", אלא מבוסס הלכתית על הכלל שהשגחה באמצעות מצלמות נחשבת כ"ישראל רואהו".

אסיים בעובדה של החתם סופר זי"ע. החת"ס ביקש משני הגבאים שלו שיגשו למושל פרשבורג וידרשו בשלומו. הם לא הבינו מדוע, אך מילאו אחר מצוות רבם. הם לא הצליחו להשיג תור עד אמצע הלילה. משנכנסו למושל, בשליחות רבם, הוא כיבד אותם בכוס חלב. הם, כמובן, לא שתו,

שהרי זהו חלב עכו"ם. המושל כבר הכין את הסכין שלו ותיכנן להרוג אותם, אבל בו במקום נכנס המשרת באופן פתאומי ואמר, "עכשיו ביקש הרופא להודיע לך, שבחלב שחלבו היום יש ארס ואסור לשתות אותו". אמר המושל לגבאים: רציתי לגזור על כל יהודי פרשבורג, שצריך לגרשם. עכשיו, כשאני רואה כמה גדול החת"ס, שידע לשלוח אלי את הגבאים, אני מבטל את הגזירה. חזרו הגבאים לחת"ס וסיפרו את קורותיהם. החת"ס כמובן כבר ידע על הגזירה ברוח קודשו, אבל לא גילה להם שלכן הוא שלח אותם. אמר להם החת"ס, שסיבת הגזירה היתה משום שלא מדקדקים די בעניין המאכלות; עכשיו, שהעמידו אתכם בנסיון, והקב"ה ראה איך אתם מדקדקים בעניין החלב ולא שותים אפילו מול המושל, הוא ביטל ברחמנותו את הגזירה. דבר זה מלמד אותנו כמה אנחנו צריכים להיזהר בחלב עכו"ם ובשאר הדברים, וכמה סייעתא דשמיא יש אם נזהרים.

נתפלל, שהקב"ה יעזור שלא יצא שום מכשול בעם ישראל, ושכל המאכלים והמשקאות שמיוצרים ע"י תנובה, כולם יהיו בהידור המלא כפי רצון ה' יתברך.